

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN NORMATİF GÜCÜ; İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ahmet ÖZDEMİR¹

Özet

Avrupa Birliği kuruluş aşamalarında ekonomik kaygılar öne çıkarılarak kurulmuş bir topluluk olmakla birlikte daha sonra değişen dünyada kendini bir güç unsuru olarak görmüştür. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, AB'nin temelini oluşturan Batı Avrupa Ülkeleri ile Sovyetler Birliğinden ayrılan Doğu Avrupa Ülkelerinin entegrasyonu bir zorunluluk halini almıştır. Avrupa Birliğinin bu entegrasyonu sağlamak için güç unsurlarını geliştirme ihtiyacı doğmuştur. AB'nin güç unsurlarının sivil güç, askeri güç ve normatif güç olduğu ve bu güç unsurlarını entegrasyonu sağlamak için kullandığı görülmektedir. Normatif Gücü uluslararası alanda son yıllarda AB'nin en çok kullandığı güç unsurunu olarak görmekteyiz. AB'nin Normatif Güç Unsurları: barış, özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, sosyal dayanışma, ayrımcılıkla mücadele, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim olarak sıralayabiliriz. Bunlardan AB'nin en etkili olarak kullandığı normatif değerleri 'Demokrasi, İnsan Hakları, Azınlık Hakları ve Diplomasi' ve orta düzeyde etkili olarak değerlendirebileceğimiz normatif değerler, Sürdürülebilir Kalkınma; Çevre ve Enerji olarak sıralanabilir. Son Yıllarda AB'nin İklim Değişikliği konularında öncü rol oynamasından kaynaklı normatif güce sahip olduğunu belirtebiliriz. Ancak AB bu gücünü etkili bir şekilde kullanıyor olsa da yapılan faaliyetler iklim değişikliğini durdurmak için yeterli olmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Normatif Güç, İklim Değişikliği

NORMATIVE POWER OF THE EUROPEAN UNION; CLIMATE CHANGE CONCEPTUAL FRAMEWORK

Abstract

Although the European Union was a community founded by emphasizing economic concerns in its founding stages, it later saw itself as an element of power in the changing world. After the collapse of the Soviet Union, the integration of the Western European Countries that formed the basis of the EU and the Eastern European Countries that separated from the Soviet Union became a necessity. There has been a need for the European Union to develop its power elements to ensure this integration. It is seen that the power elements of the EU are civil power, military power and normative power and that it uses these power elements to ensure integration. We see Normative Power as the element of power that the EU has used most in the international arena in recent years. We can list the EU's Normative Power Elements as: peace, freedom, democracy, rule of law, human rights, social solidarity, fight against discrimination, sustainable development and good governance. Among these, the normative values that the EU uses most effectively are 'Democracy, Human Rights, Minority Rights and Diplomacy', and the normative values that we can consider as moderately effective are Sustainable Development; They can be listed as Environment and Energy. We can state that the EU has normative power due to its leading role in Climate Change issues in recent years. However, even though the EU uses this power effectively, the activities carried out are not sufficient to stop climate change.

Keywords: European Union, Normative Power, Climate Change

GİRİŞ

Avrupa'da ulus devletler, 1945 öncesinde uzun yıllar güç kullanılarak bir araya getirilebildiler. Avrupalı ulus devletler, İkinci Dünya Savaşı'nın sebep olduğu yıkıntılardan da

¹ Trabzon Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Uzmanı Şube Müdürü, ahmetozdmr79@hotmail.com, ORCID: 0009-0005-7105-5302

ders çıkararak ortak değerler ve hedeflerle birlikte çalışarak vatandaşların hayat kalitelerini geliştirip barış içinde yaşamak amacıyla, Avrupa Birliği'ni kurma ideali ile hareket etmeye başlamışlardır. Soğuk savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında sıkışan Avrupa'da bu amaçla 1949 yılında Avrupa Konseyi'nin kurulmasının ardından altı Avrupa ülkesiyle (Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) 1951 Yılında kurulmuştur (McCormick, 2014: 32-104). Bu gelişmeyi Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun(AET) 1955-57 yıllarında kurulması izlemiştir. Süreç, 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile nükleer enerjinin güvenli ve barışçıl amaçlar çerçevesinde kullanılmasını sağlamak amacıyla ve üye devletlerin araştırma ve geliştirme çalışmalarını koordinasyonunu gerçekleştirmek için Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulması ile devam etmiş ve 1965 yılında imzalan Füzyon Antlaşması (Birleşme Anlaşması) ile yukarıda adı geçen üç topluluk tek çatı altında birleşerek Avrupa Topluluğu (AT) oluşturulmuştur.1986 Yılı'nda üye sayısı 12 ülkeye yükselen AT, ortak pazarın ve ekonomik birliğin geliştirilmesi amacıyla Avrupa Tek Senedi (ATS) imzalanmıştır. (ATS ile; Dünyadaki en büyük ortak pazar oluşturuldu. Avrupa içinde çoğu ülkede pasaport ve Gümrük kontrolleri kaldırıldı, Çevre ve bölgesel politika ve ARGE gibi alanlarda kuruluşlara sorumluluk verildi. Ekonomik ve finansal birlik ve uyumun desteklenmesi ile daha zengin ve daha fakir kesimler arasındaki fark azaltılmaya çalışıldı) 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve sonraki yıl Almanya'nın birleşmesi ve 1991 Yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ile sonuçlanan süreç Avrupa Birliği'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. (McCormick, 2014: 111-118).

Nitekim Almanya'nın birleşme sonrasında AT içindeki ağırlığı artmıştır. Bu durum Fransa'nın ve AT içindeki diğer devletlerin de dikkatinden kaçmamış ve AT'nin kurumsal yapısında değişikliğe gidilmesini istemişlerdir. Almanya'nın da bu görüşü desteklemesinin etkisiyle Maastricht Antlaşması ile AB, üye devletler arasında iş birliği ve dayanışmayı sağlamak amacıyla;

- a) *Avrupa Toplulukları;*
- b) *Ortak Dış Politika, güvenlik ve savunma;*
- c) *Adalet ve İçişleri olmak üzere üç sütun üzerine kurulmuştur* (Özdal, 2023: 117).

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan Ortak Dış Güvenlik Politikası (ODGP) Almanya ve Fransa tarafından her yönüyle desteklenirken İngiltere ve Danimarka başta olmak üzere diğer AB üye ülkeleri tarafından savunma mekanizması olmayan etkin bir ortak dış politikayı desteklemeleri sonucu AB'nin askeri gücü düşük, siyasi ve normatif gücü yüksek olmasını etkilemiştir (Uğur,2018: 72).

AB'nin var oluş sürecine bakıldığında II. Dünya Savaşı'nın yıkıntılarında yeni bir Avrupa inşasını gerçekleştirmek üzere ekonomik kaynakları etkili ve verimli kullanmak için kurulmuş, ilerleyen yıllarda siyasi, kültürel ve sosyal yönleri ile ön plana çıkan, üye ülkelerin bir araya gelerek uluslararası bir birlik halini aldığı görülmektedir. AB üye ülkelerden oluşan birlik olma özelliğinin yanı sıra devlet özelliklerini taşıyan, karar alma konusunda nitelikli çoğunluk oylaması ve yetki paylaşımı gibi *sui genesis* kendine özgü özellikleri olan nevi şahsına münhasır bir oluşum olduğu da söylenebilir. Bu oluşum *AB'nin uluslararası arenada barışa katkı sağlama, sorumlu bir komşu ve kalkınma ortağı olma, insan hakları savunuculuğu, Birleşmiş Milletler ortaklığı, küresel güvenlik için bir güç olma, krize müdahale ve insani yardım destekçiliği, iklim değişikliğinde eylem savunuculuğu, ticaret bloğu olma* gibi rollerini yerine getirmek için üye ülkelerden aldığı ve üye ülkelere verdiği güç ile varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. AB'nin amaçlarından demokrasi insan hakları, hukukun üstünlüğü, çevre ve iklim politikalarını gerçekleştirmek için kullandığı ikna ve yaptırım gücüne normatif güç denilmektedir (Kaçar ve Öztürk, 2017: 360).

Bu çalışma ile AB'nin normatif gücü, İklim Değişikliği Politikaları ışığında sorgulanacak ve tartışılacaktır.

1. NORMATİF GÜÇ

Güç kavramı Türk Dil Kurumu'na göre; 'Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnme yeteneği; çelim, efor, siyasi ekonomik, askeri vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet veya devletler topluluğu'; '*Bir ulus bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askeri potansiyeli*' olarak tanımlanmaktadır. Norm sözcüğünün sözlük anlamı ise; '*Yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural, önceden belirlenmiş kalıp olarak açıklanmaktadır*' (TDK,2024). Dağdelen (2005) norm kavramını "Normların, genel olarak önceden belirtilmiş ve uyulması beklenen kurallar olduğu ve belirli koşullarda kişilerin neleri yapabileceklerini ya da neleri yapamayacaklarını gösteren, ödüllendirme ya da cezalandırma yoluyla dışarıdan dayatılabileceği gibi, bireyler tarafından içselleştirilmiş de olabilir." Şeklinde açıklamıştır (Yıldız, 2019: 16). Normatif sözcüğü davranışın olması gereken şekilde yapılması anlamında kullanılmaktadır. Uluslararası politikada normun emredici özelliği ile ayrılık veya aykırılıkta yaptırım koşulu vardır. Vatandaş (2018), normatif gücü "*birimlerin yükümlülükler, yetkiler, yaptırımlar, sorumluluklarla; neler yapılabileceği ya da nelerin yapılması gerektiği üzerine karar verebilen güçtür*" şeklinde tanımlamaktadır. Avrupa Birliği'nin normatif gücünü ilk kez kavram olarak kullanan Ian Manners AB'nin uluslararası sistemde normatif güce sahip olduğunu belirtmiştir (Vatandaş, 2018: 155). Ian Manners (2002) ölüm cezasının kaldırılması ve çocuk haklarındaki gelişmeleri öne sürerek sivil güçten normatif güce geçildiğini savunur. Normatif güç kendi normlarını başkalarına kabul ettiren bir güç unsurudur. Demokrasi, piyasa ekonomisi, insan hakları ve temel haklar konusunda sivil güçle benzerlik taşımasının yanında özgürlüklere sahip çıkması ve bu normları yaymak için yumuşak unsurları kullanması normatif gücün sivil güçten farklı ve ileri yanının göstergesidir (Campbel ve Nolting, 2022: 3-19). Manners (2002) Normatif gücün sivil gücün yerini aldığını aynı zamanda sivil gücü içinde barındırdığını, normatif gücün sivil güçten ileri bir güç olarak değerlendirilebileceğini, normatif gücün bir olguyu ve durumu belirleme yeteneği olduğunu açıklamıştır (Avar,2020: 301-302).

Ginsberg (1999) AB'yi "ne bir ulus devlet ne de bir devlet dışı aktör, ne uluslararası bir örgüt ya da rejim" olarak nitelendirmiştir (Akt. Uğur, 2018: 76). Bundan dolayı AB'nin etkilerinin sınırlılıkları oluşmuştur. AB'ye üye ülkelerin dış politikaya bakış açılarında ortaya çıkan farklılık AB'nin gücünü etkilemektedir. Nitekim AB'nin üye ülkelerin üzerindeki etkinin sınırlı olmasından ve üye ülkelerin de isteği ile askeri konulardan uzak durmuş ve uluslararası amaçlarını gerçekleştirmek için AB dışı aktörlerle iş birliğine önem vererek başka aktörlerin hareket tarzlarını etkilemede ve onları AB'ye yakınlaşmayı sağlayan normatif unsurları kullanmıştır (Uğur, 2018: 76). Normatif güç için AB'nin yumuşak gücü denilebilir. AB normatif gücü ile kendi normatif ilkelerini uluslararası sisteme yaymaya ve kabul ettirmeye çalışır. AB normatif gücü ile teşvikler uygulayarak ve fiziksel araçları kullanarak ikna yöntemlerini kullanarak kendini kabul ettirme yoluna gidiyor. Normatif güç uluslararası sistemde AB tarafından sıkça kullanılan bir güç unsuru olmasında kavramın ilk defa Avrupa merkezli kullanılmasının da etkisi vardır (Campbel ve Nolting, 2022: 3-19).

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN NORMATİF GÜCÜ

Normatif güç AB'nin dış ilişkilerde son yıllarda en çok kullandığı kavram olarak da nitelendirilmektedir. AB'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerde kullandığı demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel prensiplerle oluşturduğu iş birliği ve politikalar normatif güç unsurları olarak değerlendirilmektedir (Okcu, 2015: 239). Manners (2008) "*normatif güç Avrupa konseptinin, AB'yi küreselleşen, çok taraflı ve çok kutuplaşan bir dönemde, dünya siyasetinde iktidar ve güç doğası unsurlarını kullanarak anladığını ve yargıladığını ifade eder.*

Manners, ayrıca AB normlarının difüzyonunu bulaşma, bilgi yayılımı, süreçsel yayılım, aktarım, açık difüzyon ve kültürel filtre gibi altı birleşenle açıklar. Normatif güç Avrupa konsepti anlaşma, deklarasyon ve uluslararası antlaşmalar gibi AB'nin resmi kaynaklarına dayanır. Normatif ilkeler, küresel olarak uygulanması için genellikle Birleşmiş Milletler sistemi içinde kabul görürler'' (Avar,2020: 301-302).

Aksoy ve Uğur (2016) AB'nin normatif gücünün; insan hakları, demokrasi, özgürlük, barış, hukuk devleti, sürdürülebilir kalkınma, karşılıklı dayanışma çevre ve iklim değişikliği gibi değerlerden oluştuğunu ve birlik üyelerinin bu değerler etrafında ortak bir dış politikada birleşebileceklerini belirtmiştir (Uğur, 2018: 72). AB üçüncü ülkelerle normatif değerlerin gelişimi için diplomasiyi araç olarak kullanarak bu ülkeleri etki altına almayı hedeflemektedir. Soğuk savaş sonrası Sovyet ülkelerinin hukukun üstünlüğü, demokrasinin gelişmesi ve insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması şartıyla üyeliğe alınmaları bu normların yayılmasını ve AB'nin normatif gücünü arttırmıştır. (Aksoy ve Uğur, 2016: 223).

Tablo 1. AB'nin Dış Politika Araçları ve Güç Kapasiteleri

		AB'nin Dış Politikada Kullandığı Araçlar		
		Sivil Güç	Askeri Güç	Normatif Güç
AB'nin Kapasite Yelpazesi	Etkili	- Ticaret Ortaklık ve İş birliği Antlaşmaları - Adaylık perspektifi - İnsani Yardımlar	- Polis ve Askeri Birliklerin Eğitimi - Hukuk devleti ve Sivil Yönetimin güçlendirme misyonları - izleme heyeti misyonları	- Demokrasi - İnsan Hakları - Azınlık Hakları - Diplomasi
	Orta (Modarete)	- Kalkınma Politikası ve Ekonomik Yardımlar -Ekonomik Yaptırımlar	- Barış Koruma Misyonları	-Sürdürülebilir Kalkınma - Çevre - Enerji
	Etkisiz	Askeri yaptırımlar	- Tek taraflı askeri müdahale - Askeri Harcamalar Çatışmaların önlenmesi	

Kaynak: (Aksoy ve Uğur, 2016).

AB'nin en etkili olarak kullandığı normatif değerleri 'Demokrasi, İnsan Hakları, Azınlık Hakları ve Diplomasi' olarak sıralanırken, orta düzeyde etkili olarak değerlendirebileceğimiz normatif değerler, Sürdürülebilir Kalkınma; Çevre ve Enerji olarak sıralanabilir (Aksoy ve Uğur, 2016: 214-215). Soğuk savaş sonrası Avrupa'da kurulan AB'yi oluşturan devletler demokratik güç artırma, ekonomik destek olma, ticaret anlaşmaları yapma yoluyla, kendilerine rol biçmek için uluslararası arenada demokrasi ve insan hakları konusunda teşvik edici normları kullanmışlardır (Turan, 2015: 214). Manners (2002) AB hukukunda temel olarak beş normdan söz eder, bunlar: barış, özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarıdır. Manners, (2002: 242) Demokrasi, hukukun üstünlüğü, sosyal adalet ve insan haklarına saygı ilkeleri açıkça AB kimliği üzerinde olan 1973 Kopenhag deklarasyonunda yer almış ve bunlar Avrupa Topluluğu Anlaşması'nda yasallaşmışlardır. Avrupa Birliği Anlaşması Kopenhag Kriterleri AB'ye giriş için daha sonra ön koşul olarak kabul edilmiştir. Manners ayrıca sosyal dayanışma, ayrımcılıkla mücadele, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim gibi dört temel normu da önermiştir (Avar, 2020: 301-302). Manners'ın belirttiği AB'nin normatif temellerini oluşturan normları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. Avrupa Birliği'nin Normatif Temelleri

AB'nin Normatif Temelleri			
Kurucu Prensipler	Görev ve Hedefler	İstikrarlı Kurumlar	Temel Haklar
1)Özgürlük 2)Demokrasi 3)İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere Saygı 4)Hukukun Üstünlüğü	1)Toplumsal Gelişim 2)Ayrımcılık 3)Sürdürülebilir Kalkınma	1)Demokratik Güvence 2)Hukukun Üstünlüğü 3) İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler 4) Azınlıkların Korunması	1)İnsan Onuru 2)Özgürlük 3)Eşitlik 4)Dayanışma 5)Vatandaşlık Hakları 6)Adalet
Antlaşma Zemini- Avrupa Birliği Antlaşması Madde 6	AB ve AT Antlaşmaları Madde 2, AT Antlaşması Madde 6 ve 13	Kopenhag Kriterleri- Haziran 1993 Tarihindeki Avrupa Konseyi Kararları	Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi

Kaynak: Ian Manners, Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?, 2002, s.

243

Tablo 2 de belirttiği üzere Manners (2002) AB'nin temelini oluşturan ana normları; Özgürlük, Demokrasi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere Saygı ve Hukukun Üstünlüğü olarak sıralamıştır. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nde yer alan İnsan Onuru, Özgürlük, Eşitlik, Dayanışma, Vatandaşlık Hakları ve Adalet gibi insanların temel haklarını norm olarak ön plana çıkarmıştır. Kopenhag Kriterlerinde yer alan Demokratik Güvence, Hukukun Üstünlüğü, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler ve Azınlıkların Korunması normlarını da norm gücüne dahil etmiştir. AB'nin görev ve hedefleri içerisinde Toplumsal Gelişim, Ayrımcılık ve Sürdürülebilir Kalkınma yı da normlar arasında saymıştır. Manners, AB'nin kurucu prensiplerinden oluşan normların birlik için ulus devletlerin gücünden daha önemli olduğunu öne sürmüştür (Manners, 2002: 242).

AB siyasi bir aktör olmak için politikalarını düzenlemekte ve normatif güç olma yolunda çaba sarf etmektedir. Diez'den aktaran Şemşit, Normatif gücün AB'nin dış politikasının tanımlayıcısı olduğunu vurgulayarak ABD'nin dış politikada askeri güç ile müdahale yolunu tercih ederken, AB'nin hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları vb. normlara yer vererek gücünü göstermekte olduğunu belirtmiştir (Şemşit, 2015: 83). AB normatif gücünü üçüncü derece komşularına siyasi koşulluk politikası ile göstermektedir. Siyasi koşulluk stratejisinde üçüncü ülkeye verilen teşviklerle o ülkenin demokratikleşme, insan hakları, hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele vb normlar konularında bazı siyasi yenilik ve değişimler yapması şartını öne sürmesini ifade eder. AB'nin bu tür normlarla 2000 li yıllarda Orta Asya'da başarılı girişimlerde bulundu ise de bu ülkeler kendilerine sunulan şartlardan rahatsız olduğundan başarılı olamamıştır. Ancak bu ülkelerin demokratikleşme çabalarında ilerlemelerini sağlamıştır. AB Normatif güç unsurlarından olan ve siyasi koşulluk yaklaşımının sergilendiği alanlardan biri insan hakları konusudur. AB'nin 2005 yılında Özbekistan'da meydana gelen ve sivillerin öldürülmesi ile sonuçlanan kanlı Andican olaylarında bu ülkeye uyguladığı ambargo da ülkenin insan hakları konusundaki iyileştirme çabaları yetersiz olsa da Özbekistan'ın stratejik öneminden kaynaklı ambargonun kaldırılması ile sürecin sonuçlandığını, bu yüzden de bölgede bu politikaların etkililiğinin olmadığı görülmektedir. (Şemşit, 2015: 105).

AB'nin birbirinden farklı ve etkili olduğu politika alanları bulunmaktadır. AB dış politikada üye ülkelerin politikalarının etkisi ile hareket etmek durumundadır. Normlar göreceli bir kavram olarak ülkeler arasında farklılık gösterebildiğinden AB içinde normatif güç unsurları kullanılırken üye ülkeler ortak tavır sergilemedikleri olaylar olmuştur. Bosna-Hersek savaşında yaşanan insan hakları ihlallerine sessiz kalınması bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca AB'nin Suriye'deki kriz sürecinde de etkisiz kaldığı, demokrasi ve insan hakları söylemleri ile krizi çözmemesi normatif gücünün zayıfladığı ve etkisinin azaldığını göstermektedir (Kaçar ve Öztürk, 2017: 364-366). AB, demokrasi ve insan hakları konusunda Irak ve Libya'daki rejime yönelik askeri müdahaleleri desteklerken, Arap ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini devam ettirerek bu ülkelerdeki insan hakları ve demokrasi ihlallerine göz yummak durumunda kalmıştır. Ayrıca çevre konularında da diğer ülkeleri ikna etmekte yeterince etkili olamamıştır. Bu durum AB'nin operasyonel askeri bir gücünün ve yeteneğinin olmamasından kaynaklanmaktadır (Aksoy ve Uğur, 2016: 225).

Ekonomik, siyasi ve normatif unsurlarla bağlanan AB'nin bu unsurları terk ederek ayrılması mümkün gözükmemektedir. Öyle ki ulusal kimlikler önemini korusa da Avrupalıların başka bir Avrupalıya kimlik üzerinden bir zorlamada bulunması söz konusu değildir. Ortak pazardan, gelişmiş hukuk sisteminden ve ortak dış politikadan dönülmesi uluslararası önemli bir aktör haline gelen AB'nin onlarca yıllık norm birikimini yok etmesi söz konusu değildir (McCormick, 2014: 18).

3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

İklim Değişikliği; 5 milyar yıl yaşında olduğu düşünülen dünyanın doğal oluşumu ile ilk insandan itibaren vardır. Buzul çağından sonra doğal olarak ısınmaya başlamasıyla yaşanabilir bir düzeye gelen dünyamız, Sanayi devrimi ile başlayan doğal kaynakların aşırı kullanılması insan unsurlarıyla doğal sürecin dışında sera gazlarının aşırı salınımıyla atmosferde aşırı gaz birikmesine neden olmuş ve dünyamız aşırı ısınmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler tarafından uzun dönemde hava sıcaklıklarında ve hava olaylarında meydana gelen kalıcı değişiklikler olarak tanımlanmıştır (Koçoğlu,2023: 1-4). Hava olayları kısa süreli değişimleri ifade ederken iklim değişikliği daha uzun süreli değişimleri ifade eder. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinde (UNFCCC) 'karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişikliğine ilaveten, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan kaynaklı sera gazı salınımlarının iklimde meydana getirdiği değişiklik' olarak tanımlanmaktadır (Küçükşahin, 2023:7-8). Sera etkisi güneşten gelen ışınların yeryüzüne çarparak tekrar atmosfere yükseldikten sonra atmosferdeki sera gazlarıyla yeryüzüne yansımadır. Sera etkisi doğal bir oluşum olmakla birlikte atmosferdeki gazların daha fazla ısınması, su buharının artması ile küresel ısınma meydana gelmektedir (Altunok ve Altunok, 2013: 46).

3.1. Normatif Güç Olarak İklim Değişikliği Politikası

İklim değişikliği; dünyanın bugüne kadar karşılaştığı en büyük küresel sorunlardan biridir. Ekosistemde oluşan değişimlerin yalnız ulusal politikalarla çözülmesi mümkün olmadığı küresel sorunların ulusal ve uluslararası çabalarla çözüme kavuşabileceği düşüncesi uluslararası düzeyde kabul edilmiştir (Uğur ve Cengiz, 2023: 1). İklim değişikliği çevre sorunları nedeniyle oluşan zararların önlenemez hale gelmesiyle insanların gündemine girmiştir. Uluslararası konferanslar, toplantılar gerçekleştirilerek kamuoyunun bilinçlendirilmesi sağlanmaya başlanması ile iklim değişikliği konusunda algı düzeyi yükseltilmiştir (Duzcu ve Aydın, 2023: 19).

Çevre sorunlarının uluslararası bir boyut kazanması 1972 yılında İsviçre'de yapılan Uluslararası İnsan Çevresi konferansı ile ilk adım atılmış oldu. Bu konferans bundan sonraki

oluşumlara öncülük etmesi bakımından önemli bir dönüm noktası olarak nitelendirilir. İklim değişikliği ile ilgili ilk somut adım ise Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından gerçekleştirilen 1979 yılında ‘‘Birinci Dünya İklim Konferansı’’ olmuştur. Küresel iklim değişikliğinin ilk defa uluslararası düzeyde tartışılması bu konferansın önemini ortaya çıkarır. Bu toplantıdan tam 11 yıl geçtikten sonra ‘İkinci Dünya İklim Konferansı’ toplanarak iklim değişikliği ile mücadele etmek için bir sözleşmenin olması gerektiği ortaya konmuştur. AB’ de ise iklim değişikliği ile ilgili sorunların ele alınması 1980’li yıllarda başlamış ve AB komisyonu 1988 yılında bakanlar konseyine bir bildiri hazırlamış ve 1990 yılında da AB’nin Enerji ve Çevre Bakanlıkları egzoz gazı emisyonlarının 2000 yılına kadar 1990 seviyesinde kalması konusunda anlaşma sağlanarak uluslararası alanda öncü rol oynamıştır (Altunok ve Altunok, 2013: 47).

AB’nin su ihtiyacını karşılamak, suyun kalitesini artırmak ve korumak amacıyla AB su Direktifi (Good-Quality Water in Europe Directive) düzenlemesi 2000 yılında çıkarılmıştır. Aynı yıl kullanılan ve hurda araçlarla ilgili düzenleme yapılarak araçların çevreye verdikleri zararlar azaltılmaya çalışılmıştır (Keskin ve Kökyay, 2020: 295).

Çevre konularında İtalya ve Romanya AB ülkeleri arasında öncü rol oynamaktadır. Bölgesel ortaklıkların ve iş birliğinin artırılması, Avrupa Komisyonu ile üye devletlerarasındaki koordinasyonun sağlanması için çevre ve su yönetimi ile iklim değişikliği konusunda çalışma grupları oluşturulmuştur. 2008 yılında İtalya’nın öncülüğünde; Orta Asya Ülke Temsilcileri ve OECD ile BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) gibi uluslararası kuruluşların destekleri ile bölgesel çevre programları, Avrupa ile bölgesel iş birliği ve ortaklık kurmak için AB- Orta Asya Ortak Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Bu çalışma grubu programlarda çevreyi koruma ve iklim değişikliği konularına odaklanmıştır (Şemşit, 2015: 99). Benzer şekilde çok sayıda çalışma grubu oluşturulmaktadır. AB, Kyoto Protokolünün öngördüğü temiz kalkınma mekanizmasının tüm ülkeler tarafından uygulanmasına yönelik faaliyetlerin teşvik edici programlara öncülük etmektedir (Şemşit, 2015: 123).

3.2. İklim Değişikliği Politikasında Avrupa Birliğinin Etkileri

AB’nin iklim değişikliğine yönelik eylem politikası; iklim değişimini uluslararası standardı olan 2°C’nin altında tutmayı hedeflemiştir. Bu hedeflere ulaşmak için öncelikle üye ülkelerin emisyon düzeylerini azaltmak, kirletici ülkeleri tedbir almaya teşvik etmek ve iklim değişikliğinin etkilerini belirleme çabalarında başarılı olmaya çalışmaktadır. AB’nin iklim değişikliğini önlemek için kısa, orta ve uzun vadeli yol haritası Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 3. AB’nin İklim ve Enerji Hedefleri

2020 Hedefleri	Sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 20 azaltılması
	Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payının yüzde 20’ye yükseltilmesi
	Enerji verimliliğinin yüzde 20 artırılması
2030 Hedefleri	Sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 40 azaltılması
	Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payının yüzde 27’ye yükseltilmesi
	Enerji verimliliğinin yüzde 27 artırılması
Uzun Dönem Hedefleri	2050’ye kadar sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 80-95 gibi yüksek oranda azaltılması. (Gelişmiş ülkelerin birlikte hareket etmeleri ile mümkün olabilir.)
	Avrupa’yı yüksek seviyelerde enerji verimliliğine sahip düşük karbonlu bir ekonomiye dönüştürmekle birlikte ekonominin canlandırılması, istihdam yaratılması ve Avrupa’nın rekabet gücünün artırılması

Kaynak: (Keskin ve Kökyay, 2020: 299).

Tablo 3’ ten anlaşılacağı üzere: AB’nin kısa vadeli hedefleri; Sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 20 azaltılması, Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji

payının yüzde 20'ye yükseltilmesi, Enerji verimliliğinin yüzde 20 artırılması. AB'nin Orta Vadeli Hedefleri; Sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 40 azaltılması, Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payının yüzde 27'ye yükseltilmesi, Enerji verimliliğinin yüzde 27 artırılması. AB'nin Uzun Vadeli hedefleri; 2050'ye kadar sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 80-95 gibi yüksek oranda azaltılması, Avrupa'yı yüksek seviyelerde enerji verimliliğine sahip düşük karbonlu bir ekonomiye dönüştürmekle birlikte ekonominin canlandırılması, istihdam yaratılması ve Avrupa'nın rekabet gücünün artırması olarak görülmektedir. Tüm emisyonların sıfırlanması halinde bile iklim değişikliğinin uzun yıllar süreceğini tespit eden AB, iklim değişikliğinin etkilerini önceden fark etmek ve zararı en aza indirmek için süreci en hızlı şekilde tasarlamış, yalnızca AB ülkelerini değil diğer ülkeleri de tedbir alma konusunda desteklemiştir (Keskin ve Kökyay, 2020: 300).

İklim değişikliği anlaşmalarının ve eylemlerinin uygulanmasında küresel koordinasyon eksikliği ve iş birliğinin sağlanamamasından ve karbon azalımını sağlayan yeşil ekonomiye geçişin maliyetli olmasından kaynaklı zorluklar yaşanmaktadır. Ancak uluslararası düzeyde ekonomik refah seviyelerinin yüksek olması ve örgüt içerisindeki normatif güç unsurlarının varlığı ile AB iklim değişikliği ile mücadele ve uyum sürecinde dünyanın geri kalanına örnek olabilecek gelişmeleri sağlamıştır. AB bölgesini kapsayan alanda Avrupa'yı ilk iklim-nötr kıta yapmak amacıyla 2019 yılında Avrupa komisyonu tarafından Avrupa Yeşil Mutabakatı açıklanmıştır. Bu mutabakat metni ile AB 2050 yılına kadar Avrupa Bölgesinde sıfır sera gazı hedefi, daha temiz ve sağlıklı havanın sağlanması temiz enerji ve teknolojilerinin yaygın hale getirilmesi, insana yakışır şekilde yeşil iş alanlarının oluşturulması ve sağlıklı gıdaya erişilmesi gibi hedefler ile küresel iklim değişikliği konusunda lider role sahip olmak istemiştir. AB "2050 yılına kadar iklim değişikliğinin kaçınılmaz etkilerine uyum sağlanması ve tam dirençli toplumun oluşturulması" amacıyla AB Uyum Stratejisini 2021 yılında kabul etmiştir. Bu uyum stratejisi AB'nin üye ülkelere ve aday ülkelere uyguladığı normatif güç-uyum misonu ile aynı özelliktedir (Duzcu ve Aydın, 2023: 1).

1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolünün 17. Maddesi gereğince; İklim değişikliğini önlemek ve atmosferdeki Karbon salınımını azaltmak için kullanılan karbonun fiyatlandırılması yoluna gidilmiştir. Karbonun fiyatlandırılması emisyon salınımı yapan şirketleri hem havanın sınırsız olmadığını kabul ettirmek için hem de yeşil enerjiye yönlendirmek için bir araç olmuştur. Şirketler emisyon ticaret mekanizmasının içine alınıp kirlettikleri havanın bedelini ödemesi şirket için maliyetli olacağından yeşil enerjiye yönelmesi beklenmiştir. Bu gerekçelerle karbon piyasası oluşturulmuştur. AB düzeyinde 2005 yılında AB Emisyon Ticaret sistemini iki faz olarak devreye sokulmuştur. Birinci faz geçiş süreci olarak planlanmış; enerji üreticisi ve enerjiyi yoğun tüketen sektörler için devreye sokulmuş ve kapsama alanındaki şirketlere karbon izinleri belli limitlere kadar ücretsiz verilmiş, şirketler limit aşımında bir ton için 40 Avro ceza ödemiştir. 2007 yılına gelindiğinde tüm karbon izin fiyatları sıfırlanmış ve birinci faz bitirilip ikinci faza geçilmiştir. İkinci fazda sisteme katılan şirketlerden karbon maliyetini ödemeleri ve karbon salınımının azaltılması amacıyla daha düşük üst limit belirlenmiştir. İkinci faz uygulanırken Ab ülkelerinin emisyon ticaret sistemine Norveç, Liechtenstein ve İzlanda dış ülke olarak katılmış ve Nitrik oksit emisyonu sisteme dahil edilmiştir. Bu faz ile limit üstü emisyon cezası 100 Avro'ya çıkarılmış ve şirketlerin karbon salınımı %10 düşürülmüştür. Bu dönemde Avrupa karbon pazarı haline gelmiş ve üye ülkeler kendi karbon üst limitlerinden vazgeçerek birliğin karbon sınırlarını kriter olarak kabul etmişlerdir.2012 yılından sonra faz 3 uygulanmış ve bedava karbon izinlerinin yanında ihale usulü karbon izinleri satışına başlanmıştır. 2017 yılı verilerine göre hem karbon üst limitinin aşağı çekilmesi hem de daha az karbon izni verilmesinden dolayı karbon izinleri değer kazanmıştır. 2022 Ukrayna-Rusya krizi öncesinde karbon fiyatları 100 Avroya kadar yükselmiştir (Koçoğlu 2023: 55-57). Avrupa Karbon Piyasası ve karbon izinleri de AB'nin

yukarıda açıklanan normatif gücünü iklim değişikliği konusunda kullandığına bir örnek teşkil edecek niteliktedir.

SONUÇ

AB Maastricht Antlaşması ile oluşturulan Ortak Dış Güvenlik Politikası sonrasında uluslararası birlik olarak askeri gücü düşük, siyasi ve normatif gücü yüksek güç unsurları ile hareket etmiştir. AB'nin en etkili olarak kullandığı normatif değerleri 'Demokrasi, İnsan Hakları, Azınlık Hakları ve Diplomasi' olarak sıralanırken, orta düzeyde etkili olarak değerlendirebileceğimiz normatif değerler, Sürdürülebilir Kalkınma; Çevre İklim Değişikliği ve Enerji olarak sıralayabiliriz.

İklim Değişikliği; Uzun dönemde hava sıcaklıklarında ve hava olaylarında meydana gelen kalıcı değişiklikler olarak tanımlanmıştır. Çevre konularında AB ülkeleri 1980 li yıllarda başlayan süreç içerisinde çevreyi koruma ve iklim değişikliği konularına odaklanmıştır. AB normatif gücü yüksek bir aktör olarak küresel bir sorun olan iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında, temiz kalkınma mekanizmasının tüm ülkeler tarafından uygulanmasına normatif güç kullanarak teşvik etmektedir.

İklim değişikliğine karşı uluslararası politika oluşturulma süreci kolay olmamıştır. Aktörlerin çokluğu, gelişmiş ülkelerin faydacı/çıkarıcı yaklaşımları, uluslararası otorite boşluğu, devletlerin güç ve çıkar çatışmaları, ulus devletlerin hâkimiyetlerinden vaz geçmek istememeleri, iklim değişikliği ile ilgili bilgi yetersizliği, farklı ekonomik güce ve sosyal gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin öncelikleri ve aktörlerin farklı politik tutumlarından dolayı onları bir araya getirip ikna etmenin zorluğundan uluslararası iklim rejimini oluşturmayı zorlaştırmıştır. Bununla birlikte, iklim değişikliğinin gelecekte büyük bir sorun olarak tüm dünyayı etkileyecek bir sorun olması gerçeği karşısında AB ve diğer dünya devletleri ve aktörler, sürecin sağlıklı sürdürülmesi adına bir araya gelebilmektedirler (Uğur ve Cengiz, 2023: 9).

“Bir Seyyah olsak ve Dünya'ya ilk defa ayak bastıyor olsak, muhtemelen en çok bizi etkileyecek özelliklerden biri, bu gezegenin çeşitliliği olurdu. Kuzey Kutbu'ndan Sahra Çölü',ne Amazon Ormanları'ndan Himalayalar'a, her biri kendi hava koşullarını, bitki ve hayvan türlerini barındıran birbirinden farklı iklim bölgelerine hayran kalırdık. Ancak bu çeşitlilik, karmaşık ve hassas dengenin ürünüdür ve son yıllarda, bu denge 'iklim değişikliği' adını verdiğimiz global bir sorunla tehdit altındadır” (Silver, 2023:9).

KAYNAKÇA

- Aksoy, M. ve Uğur, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Dış Politikadaki Aktörlüğüne Etki Eden Güç Unsurları: Sivil Güç, Askeri Güç ve Normatif Güç, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Yıl 12, Sayı 1, ss.213-227.
- Altunok, E. ve Altunok, A. E. (2013) AB İklim Değişikliği Politikaları, Denetişim, 2013/12, ss.45-55.
- Avar, Y. (2020). Normatif Güç Avrupa Yaklaşımı Üzerinden Ab-Rusya İlişkilerinin Değerlendirmesi, Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.10 Sayı.20, ss.297-310.
- Campbel B, F. ve Nolting, H, S. (2022). Turkey as Normative Power: Connections with the Muslim Brotherhood during the Arab Spring ISSN: 1304-7310. 1304-7175 (Online) <https://www.uidergisi.com.tr, https://doi.org/10.33458/uidergisi.1113201>.

- Duzcu, M. ve Aydın, A. (2023) Paris Anlaşması Sonrası Dönemde Uluslararası İklim Değişikliği Politikaları, İklim Değişikliği, Eds. Murat Sezik, Gülizar Çakır Sümer, İdeal Kent Yayınları, Ankara.
- Keskin, M. H. ve Kökyay, F. (2020). Paris Antlaşmasına Giden Süreçte AB İklim Değişikliği ve Çevre Politikaları, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 25, ss.289-314.
- Koçoğlu, Ş. (2023). İklim Değişikliği ve Finans, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Küçükşahin, M. E. (2023) İklim Değişikliğinin İnsan Hakları Üzerindeki Etkileri, Atlas Akademi basın yayın dağıtım, Ankara.
- Manners, I. (2002) Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf>.
- McCormick, J. (2014). Avrupa Birliğini Anlamak, (Çev. Yusuf Şahin, Hasan Hüseyin Şahin), Bigbang Yayınları 1. Baskı, Ankara.
- Okçu, E. U. (2015). Normatif Güç Avrupa Birliği-Afrika İlişkileri ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları, Ed. Uğur Burç Yıldız, Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri, Ankara.
- Özdal, B. (2023). Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce, Askeri Bir Solucan mı? Dora Basım-Yayın, Ankara.
- Kaçar, F. ve Öztürk, K. (2017). Avrupa Birliğinin Normatif Gücü: Kavramsal Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl.2017, Sayı. 28, ss.359-370.
- Silver, E. (2023). İklim Değişikliğine Dair Bir Anlatı, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Şemşit, S. (2015). Avrupa Birliğinin Orta Asya Stratejisi, Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri, Ed. Uğur Burç Yıldız, Ankara.
- Turan, A. P. (2015). Avrupa Birliğinin Akdeniz'de Normatif Güç Olma Arayışı ve Arap Uyanışı, Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri, Ed. Uğur Burç Yıldız, Ankara.
- Uğur, Ö (2018). Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Aktörlüğü: Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Etkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 58, ss.70-82.
- Uğur, Ö ve Cengiz, E. (Eds.) (2023). İklim Değişikliği Siyaseti Riskler, Fırsatlar ve Yeni Vizyonlar, Nobel Basım Yayın, Ankara.
- Vatandaş, S. (2018). Avrupa Birliğinin Normatif Gücü: Demokrasi ve İnsan hakları İdeali Bağlamında Bir Analiz, Bilge Strateji, Cilt 10, Sayı 19, ss.149-176.
- Yıldız, D. (2019). Normatif Güç Avrupa: Macaristan Örneği. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. <https://acikerisim.nku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11776/3626>.
- <http://iklim.gov.tr/db/Türkçe/dokumanlar/terimler-sözlüğü-10-20220808231700.pdf>.